Projectplan ontwikkelen erfgoedbeleid gemeente Maasgouw

Naam project:	Ontwikkelen erfgoedbeleid gemeente Maasgouw
Projectopdracht d.d.:	20-01-2026
Bestuurlijk opdrachtgever:	Tim Snijckers
Projectleider:	Hugo van Heesewijk

Inleiding
De bestaande erfgoednota uit 2012 is gedateerd, deze dient geactualiseerd te worden en afgestemd te worden op de onlangs in werking getreden Omgevingswet en op de huidige (lokale) maatschappelijke ontwikkelingen. Voor het toekomstige erfgoedbeleid voor gemeente Maasgouw wordt een op de gemeentelijke ambitie afgestemde beleidsnota opgesteld die als basis dient voor onderliggende beleidsonderdelen en projectactiviteiten.

Aanleiding
Op 1 januari 2024 is de nieuwe Omgevingswet van kracht geworden. Deze wet regelt onder andere de bescherming van het erfgoed in Nederland. Op basis van de Omgevingswet gaat gemeente Maasgouw komende jaren een nieuw omgevingsplan opstellen. Verder zijn er bepaalde erfgoedonderdelen die in gemeente Maasgouw bijzondere aandacht behoeven. Deze ontwikkelingen vragen om een aangepast erfgoedbeleid en een nieuwe visie op het erfgoedbeheer in Maasgouw.

Projectdoelstelling
Het project heeft tot doel om een langere termijn beleidsvisie op te stellen voor het het cultureel erfgoed in gemeente Maasgouw. Hiervoor wordt het cultureel erfgoed als onderdeel van de fysieke leefomgeving breed geïnventariseerd en gewaardeerd. Ook wordt het ambitieniveau van gemeente Maasgouw voor de bescherming van dit erfgoed bepaald. Verder wordt in de beleidsvisie de verbinding met andere beleidsonderdelen meegenomen zoals recreatie en toerisme, duurzaamheid, economie en ruimtelijke ordening.

Een van de maatschappelijke doelen van de Omgevingswet is het bereiken en in stand houden van een veilige, gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit. Een goede omgevingskwaliteit duidt op het belang van aspecten als cultureel erfgoed, architectonische kwaliteit van bouwwerken, stedenbouwkundige kwaliteit en kwaliteit van natuur en landschap. Het gaat daarbij zowel om de menselijke beleving van de fysieke leefomgeving als om de intrinsieke waarden die de maatschappij toekent aan de identiteit van gebieden, cultureel erfgoed en aan dier- en plantensoorten.
De wijze waarop ons erfgoed een positieve bijdrage levert aan de omgevingskwaliteit in onze gemeente wordt vastgelegd in een beleidsnota cultureel erfgoed en deze vormt de input voor het toekomstige omgevingsplan.

Scope beleidsnota cultureel erfgoed
De beleidsnota omvat de *omgang met het cultureel erfgoed* in onze gemeente zoals geregeld in de Omgevingswet. De regelgeving over het *behoud en beheer van cultureel erfgoed* is sinds 2016 ondergebracht in de Erfgoedwet. Samen met de Erfgoedwet maakt de Omgevingswet een integrale bescherming van ons cultureel erfgoed mogelijk. Deze wetten streven naar het waarborgen van het behoud van erfgoed voor huidige en toekomstige generaties.

Met de inwerkingtreding van de Erfgoedwet is het begrip cultureel erfgoed geïntroduceerd en zijn in die wet ook begrippen zoals archeologisch monument en monument opnieuw gedefinieerd. Deze begripsbepalingen gelden voor al het cultureel erfgoed in Nederland, ongeacht een eventuele beschermingsstatus. Voor bepaalde functietoedelingen en regels in het omgevingsplan is het noodzakelijk dat de gemeente deze wettelijke begrippen voor cultureel erfgoed hanteert.
Ook daar waar dit vanuit juridisch oogpunt niet direct noodzakelijk is, is het vanuit oogpunt van transparantie, eenduidigheid en monitoring wel wenselijk om zoveel mogelijk deze begrippen uit het begrippenkader te hanteren en uit te werken in het omgevingsplan en andere relevante (omgevings-) documenten.

In de Omgevingswet zijn de volgende categorieën cultureel erfgoed opgenomen:

- Monumenten: gebouwd en aangelegd (groen) cultureel erfgoed;
- Archeologische monumenten;
- Stads- en dorpsgezichten;
- Cultuurlandschappen;
- Ander cultureel erfgoed: roerend cultureel erfgoed (cultuurgoederen) of immaterieel cultureel erfgoed, voor zover dat voorwerp aan een specifieke locatie in de gemeente is verbonden.

Onder deze vijf categorieën cultureel erfgoed uit de Omgevingswet kunnen voor gemeente Maasgouw de volgende erfgoedonderdelen geschaard worden:

1. Monumenten: onroerende zaken (bouwwerken) met de functie aanduiding:
    - Rijksmonument (momenteel 197 stuks)
    - Gemeentelijke monument (momenteel 109 stuks)
    - Beeldbepalend of karakteristiek pand (momenteel ca. 305 stuks)
    - Te verwachten bescherming/ potentieel monument (zoals industrieel, post '65 of de wederopbouwperiode)

2. Archeologische monumenten: terreinen die deel uitmaken van cultureel erfgoed vanwege de daar aanwezige overblijfselen, voorwerpen of andere sporen van menselijke aanwezigheid in het verleden, met inbegrip van die overblijfselen, voorwerpen en sporen. Met de functie-aanduiding:
    - Rijksmonument (2 stuks)
    - Archeologisch monument
    - Te verwachten archeologisch monument

3. Stads- en dorpsgezichten: groepen van onroerende zaken, van algemeen belang vanwege hun schoonheid, onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang, wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde en in welke groepen zich een of meer monumenten bevinden. Met de functie-aanduiding:
    - Rijks beschermd stads- en dorpsgezicht (de kernen Thorn, Wessem en Stevensweert)
    - Gemeentelijk beschermd stads- en dorpsgezicht

4. Cultuurlandschappen: gebieden zoals die door mensen worden waargenomen, waarvan het karakter wordt bepaald door natuurlijke of menselijke factoren en de interactie daartussen, die deel uitmaken van cultureel erfgoed. Met de functie-aanduiding:
    - beschermd cultuurlandschap

    Voorbeelden zijn gebieden met historische verkavelingsstructuren met houtsingels of landgoederen, maar ook de maasplassen ten gevolge van de ontgrindingen.

5. Ander cultureel erfgoed: roerend cultureel erfgoed (cultuurgoederen) of immaterieel cultureel erfgoed, voor zover dat voorwerp verbonden is met een specifieke locatie in de gemeente. Met de functie-aanduiding:
    - (naam of functie van de locatie)

    Praktijken, voorstellingen, uitdrukkingen, kennis, vaardigheden – met inbegrip van de bijbehorende instrumenten, voorwerpen, artefacten en culturele ruimtes – die gemeenschappen, groepen en, in sommige gevallen, individuen erkennen als deel van hun cultureel erfgoed.

    Voorbeelden zijn bibliotheken, archieven, collecties, verzamelingen, schilderijen, beeldhouwwerken, mobiel erfgoed en historische schepen.

Daarnaast regelt de Omgevingswet ook dat in het omgevingsplan regels worden opgenomen voor de omgeving van een monument ter bescherming van het monument. Het gaat hierbij niet zozeer om het voorkomen van de aantasting van de omgeving op zich, maar om een aantasting van de omgeving van een (voor)beschermd monument die dat monument ontsiert of beschadigt. Daarnaast kan de omgeving van een monument ook van invloed zijn op de instandhouding of het functioneren van een monument. Met de functieaanduiding:

- Omgeving beschermd monument, locatie rond een rijks- of gemeentelijk monument
- Molenbiotoop, locatie rond een wind- of watermolen
- Landgoedbiotoop, locatie rondom een landgoed

Randvoorwaarden
In artikel 5.130 van het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) wordt de instructieregel gegeven voor het opstellen van een omgevingsplan betreffende het behoud van cultureel erfgoed. Dit houdt in dat in een omgevingsplan rekening moet worden gehouden met het belang van het cultureel erfgoed; erfgoed moet meegenomen worden in de voorbereiding van besluitvorming, aanwezig en te verwachten cultureel erfgoed moet geïnventariseerd en geanalyseerd worden en de conclusies hiervan moeten vertaald worden naar het omgevingsplan (bij toedelen van functies aan locaties en stellen van regels). Verder moeten burgers en belanghebbenden vroegtijdig hierbij betrokken worden.

Het cultureel erfgoed waarop de beleidsvisie zich richt beperkt zich tot het erfgoed dat beoogd is in de Omgevingswet. Het betreft cultureel erfgoed dat verbonden is aan een specifieke locatie in gemeente Maasgouw.

De wet legt de verantwoordelijkheid voor de bescherming van cultureel erfgoed waar mogelijk bij het erfgoedveld zelf. Verantwoordelijkheden en bevoegdheden van overheden zijn zoveel mogelijk gedecentraliseerd naar lokale overheden. Verdeling varieert afhankelijk van erfgoedniveau en complexiteit. De gemeente is het bevoegd gezag voor de omgang met beschermde monumenten op haar grondgebied, terwijl de provincie toezicht houdt op regionale archeologische sites. Het rijk beschermt de rijksmonumenten op basis van het Besluit activiteiten leefomgeving. (Archeologische) rijksmonumenten zijn aangewezen op grond van de Erfgoedwet en de bescherming vindt plaats op basis van de Omgevingswet. In het omgevingsplan kunnen voor rijksmonumenten daarom alleen andere regels dan de vergunningplicht en algemene regels gesteld worden, zoals bijvoorbeeld het bepalen van de (beschermde) omgeving van een monument.
Voor al het overig erfgoed, buiten het rijksbeschermd en eventueel provinciaal beschermd erfgoed, liggen de verantwoordelijkheden en bevoegdheden bij de gemeente. Zij is vrij, afhankelijk van haar ambitie, om bepaald erfgoed en de bescherming hiervan op te nemen in het omgevingsplan. Overigens heeft provincie Limburg geen provinciale monumenten. Zij conformeert zich aan de rijks en gemeentelijke monumenten.

Bepalen ambitieniveau
Het belangrijkste onderdeel in de beleidsnota is het bepalen van welk erfgoed de gemeente op welke wijze wil behouden voor de toekomst. Om uiteindelijk het beschermenswaardig erfgoed met het juiste beschermingsregime op te kunnen nemen in het omgevingsplan is het van belang het volgende stappenplan te doorlopen:

1. Inventariseren welk potentieel cultureel erfgoed zich op het grondgebied van Maasgouw bevindt;
2. Analyseren (waarderen) wat hiervan in aanmerking komt voor bescherming;
3. Voor dit cultureel erfgoed in het omgevingsplan een regime met regels opnemen dat het behoud het beste waarborgt.

De eerste stap bestaat uit het inventariseren van het binnen de gemeente aanwezige en op basis van (voor)onderzoek te verwachten cultureel erfgoed. Dit kan vervolgens desgewenst in beeld worden gebracht door middel van een cultuurhistorische waardenkaart.

Na de inventarisatie volgt de stap van het analyseren en waarderen, zodat een selectie kan worden gemaakt van het voor bescherming in aanmerking komende cultureel erfgoed, uitgesplitst per soort erfgoed. De waardering wordt uitgevoerd op basis van een vooraf vastgesteld scoresysteem. De mate waarin de selectie wordt gemaakt is afhankelijk van de ambitie van de gemeente(raad).

Is conform stap 1 vastgesteld welk cultureel erfgoed aanwezig of te verwachten is, en in stap 2 geanalyseerd wat daarvan bescherming behoeft, dan volgt stap 3; dit is de bepaling van een passend beschermingsregime in het omgevingsplan, bestaande uit een functie¬toedeling aan een locatie en het stellen van bijbehorende regels.

Projectresultaat

Het resultaat van dit project is een beleidsnota waarin concreet beschreven wordt welk cultureel erfgoed in gemeente Maasgouw aanwezig is, hoe dit gewaardeerd is en op welke wijze het beschermd wordt. Er wordt ingegaan op de verschillende aspecten van monumentenzorg zoals het adequaat informeren van monumenteneigenaren over o.a. procedures, subsidies, verduurzaming maar ook op welke wijze een adequaat toezicht en handhaving ingevuld kan worden. Daarnaast behandelt de beleidsnota de relatie met andere beleidsvelden zoals recreatie en toerisme, ruimtelijke ordening en economie. De beleidsnota vormt de bron voor het onderdeel cultureel erfgoed in het omgevingsplan van gemeente Maasgouw. De conclusies uit de beleidsnota worden vertaald naar het omgevingsplan, bij het toedelen van functies aan locaties en het stellen van regels.

Participatievorm
Burgers en belangengroepen dienen bij het opstellen van de beleidsnota betrokken te worden. Dit is een verplichting die voortvloeit uit het verdrag van Granada. Dit biedt burgers, verenigingen, ontwikkelaars en bevoegd gezag de mogelijkheid om vroegtijdig het gesprek aan te gaan over het aanwezige en te behouden cultureel erfgoed. Vroegtijdige participatie vergroot het draagvlak en kan zo onnodige vertraging in een later stadium van planvorming of uitvoering voorkomen. Daarom wordt voorgesteld om de plaatselijke geschiedkundige verenigingen al vanaf de inventarisatie te betrekken bij dit proces. Vanwege de lokale historische kennis is deze verenigingen gevraagd het potentieel erfgoed bij de gemeente aan te dragen. De rol van de cultuurhistorische verenigingen is om objecten met voldoende erfgoedwaarden aan te dragen bij de gemeente. De aangedragen objecten worden geanalyseerd en gewaardeerd door een externe adviseur zodat uniformiteit en onafhankelijk gewaarborgd is. Uiteindelijk besluit de raad op basis van het uitgevoerde onderzoek en haar ambitieniveau welke objecten voor bescherming in het omgevingsplan in aanmerking komen. Tijdens dit proces worden de cultuurhistorische verenigingen geïnformeerd over de resultaten van de analyse, de waardering en van het bepalen van het ambitieniveau.

Daarnaast wordt ook de verbinding gezocht met andere beleidsvelden om vanuit cultuurhistorie opgaven uit andere sectoren met elkaar te verbinden. Zo kunnen historische structuren of elementen als vertrekpunt voor grote ruimtelijke opgaven dienen. Denk hierbij aan vraagstukken op het gebied van leefbaarheid, energietransitie of waterveiligheid. Voor duurzame en ruimere herbestemmingsmogelijkheden wordt verbinding gezocht met de beleidsvelden ruimtelijke ordening en economie.

Verder wordt ook betreffende het vergroten van de beleving en de toegankelijkheid van erfgoed verbinding gezocht met het beleidsveld recreatie en toerisme, en heeft de beleidsnota de doelstelling om de waardering van erfgoed als bron van kennis, identiteit en inspiratie, en publieke kennisdeling over erfgoed te bevorderen middels de juiste communicatiemiddelen. Beleidsmedewerkers van o.a. recreatie en toerisme, duurzaamheid, economie, ruimtelijke ordening en communicatie worden vroegtijdig betrokken bij de uitwerking van de beleidsvisie.

Relatie met andere onderdelen
De omgevingsvisies van het rijk, provincie Limburg en gemeente Maasgouw geven de strategische en integrale lange termijnvisie op de fysieke leefomgeving, zoals o.a. de visie op het behoud van cultureel erfgoed. De beleidsnota erfgoed is een nadere uitwerking van deze omgevingsvisies.

Het integrale karakter van de omgevingsvisie biedt kansen om vanuit het cultureel erfgoed opgaven uit andere sectoren met elkaar te verbinden. Erfgoed kan een brede, drijvende kracht zijn. Het verhaal van het verleden en de fysieke overblijfselen hiervan, vormen de identiteit van een gebied. Daarbij draagt de historische gelaagdheid bij aan de aantrekkelijkheid van het landschap. En een aantrekkelijke gemeente waar het goed toeven is, trekt mensen en bedrijven aan.

Enige tijd geleden is provincie Limburg gestart met het opstellen van een digitale erfgoedkaart. Momenteel wordt gewerkt aan een landelijk versie hiervan. Het verder digitaliseren van ons erfgoed is noodzakelijk, hierdoor wordt ons erfgoed toegankelijker en meer ontsloten voor publiek. In de beleidsnota worden aanbevelingen gedaan over deze digitalisering.

Organisatie van het project
Om te komen tot een gedragen beleidsvisie cultureel erfgoed dienen een aantal activiteiten uitgevoerd te worden. Uit te voeren projectactiviteiten in chronologische volgorde:

Fase 1: Inventarisatie erfgoed. Input door historische verenigingen, gemeentelijke organisatie, RCE en Provincie. Gegevens worden verwerkt op een kaart (QGIS)

Fase 2: Selecteren erfgoed per soort, afgestemd op het verhaal en de kenmerken van de verschillende kernen. Tevens wordt voor de diverse soorten erfgoed een scoresysteem ontwikkeld voor de selectie. Op basis hiervan wordt het erfgoed geanalyseerd/gewaardeerd.

Fase 3: Beleidsontwikkeling
In eerste instantie wordt een beleidsvisie opgesteld met de thema's (h)erkennen van erfgoed, verbeteren van de kwaliteit en duurzaamheid van erfgoed en het beleefbaar maken van erfgoed. Tevens wordt het ambitieniveau door de gemeente(raad) bepaald.

Na vaststelling van de beleidsvisie door de gemeenteraad volgt de verdere uitwerking van de diverse beleidsonderdelen in een beleidsnota.

Fase 4: Beschermen in omgevingsplan
De gegevens uit de beleidsnota worden verwerkt in het omgevingsplan, de bescherming wordt beschreven en gemotiveerd en er worden regels voor de bescherming ontwikkeld (bepalen beschermingsregime).

Ook worden de volgende activiteiten uit de beleidsnota uitgewerkt:

- Bepaling ruimere bestemmingsmogelijkheden erfgoed
- Bepaling omgeving van monumenten per categorie monument
- Aanpassing subsidieregeling cultureel erfgoed
- Aanpassing erfgoedverordening Maasgouw
- Aanwijsprocedure aanvullende gemeentelijke monumenten, nieuwe categorieën

<u>Participanten project/projectorganisatie</u>

- Interne organisatie: beleidsadviseurs recreatie en toerisme, ruimtelijke ordening, economie, duurzaamheid en financiën.
- Plaatselijke cultuurhistorische verenigingen zoals heemkundeverenigingen, molenstichtingen, stichting funerair erfgoed en stichting kruisen en kapellen Maasgouw.
- Andere belanghebbenden zoals eigenaren van landgoederen en andere bijzondere monumenten, dorpsraden en de rijksdienst voor het cultureel erfgoed.

Intern vraagt dit de komende twee jaren extra tijd van de medewerkers erfgoed:

- beleid algemeen 0,3 fte
- archeologie en kerkenvisie 0,1 fte

Daarnaast is ondersteuning van een extern adviesbureau noodzakelijk voor het waarderen van het erfgoed, het ondersteunen bij het opstellen van beleid en het adviseren bij de aanwijsprocedure van gemeentelijke monumenten.

Kwaliteit

Tijdens de uitwerking van de beleidsvisie zal op meerdere momenten een terugkoppeling plaatsvinden met zowel de cultuurhistorische verenigingen als met de raadswerkgroep. Besproken wordt of de genomen stappen aan de verwachtingen voldoen. Momenten waarop een terugkoppelng plaats vindt zijn bij het afronden van de inventarisatie, het afronden van de waardering, het in concept gereed hebben van de beleidsvisie en de beleidsnota, en bij het gereed hebben van de lijst met potentiele monumenten (aanwijzing).

Risico's en haalbaarheid

Het door de gemeenteraad gewenste ambitieniveau voor de bescherming van erfgoed in Maasgouw moet in verhouding staan met het beschikbare budget voor de instandhouding van (onderdelen) van het erfgoed.

Planning

Fase		afronding
1.	Inventarisatie	Q4 2026
2.	Selectie	Q4 2026
3.	Beleidsontwikkeling – beleidsvisie	Q2 2026
	Beleidsontwikkeling – beleidsnota	Q3 2027
4.	Uitwerken activiteiten uit beleidsnota	vanaf 2027
	Implementatie erfgoedonderdelen in omgevingsplan	vanaf 2028

Financiën

Ondersteuning door extern adviesbureau cultureel erfgoed

Fase 1	Inventarisatie erfgoed	€ 7.000,-
Fase 2	Selectie en bepalen scoresysteem	€ 3.000,-
Fase 3	Beleidsontwikkeling (beleidsvisie)	(ambtelijke inzet met input uit fase 1 en 2)
	Beleidsontwikkeling (beleidsnota)	PM *
Fase 4	Beschermen	PM *

* De bedragen voor deze onderdelen kunnen pas bepaald worden nadat fasen 1 en 2 zijn afgerond. (Ze zijn afhankelijk van de uiteindelijke inventarisatie en het ambitieniveau van de gemeenteraad. Besluitvorming hierover volgt later in 2026)

Informatie en communicatie

Er wordt een communicatieplan opgesteld in overleg met communicatiemedewerkers.

Bijlagen

- Huidige lijst beeldbepalend objecten, gemeentelijke monumenten en rijksmonumenten